

A KONZERVATIVIZMUSRÓL

■ *Elmélkedések* című könyvem 135–138. oldalain foglalkozom a konzervativizmussal, és az ott leírtakat ma is fenntartom. Azonban időközben sokat olvastam, és olyan összefüggésekre bukkantam, amelyek kiegészítenék az elmondottakat. Forrásaim német nyelvűek, és a tapasztalatok Németországra vonatkoznak. Mégis úgy vélem, hogy a mai integrált világban mindez tágabb régiókra is érvényes, ezért érdemes ezekkel a gondolatokkal foglalkozni.

A *konzervatív* fogalom 1933-ig a politikai diskuszióban jelentős szerepet játszott, azóta erről a témáról alig beszélnek. Be kell vallanunk, hogy a jelenkori állásfoglalások kevésbé kielégítőek. Ez a hiányosság hozzájárult ahhoz, hogy Németországban hibás kép alakuljon ki a konzervativizmus lényegéről. A konzervatív kifejezést többnyire nem korszerű magatartásra és idejétmúlt véleményekre alkalmazzák. Konzervativizmuson a birtoklás ideológiájának a megtartását értik, amely arra törekszik, hogy idejétmúlt állapotokat és örökölt hatalmi pozíciókat védelmezzen.

Ennek a helytelen magyarázatnak az eredménye abban áll, hogy mind egyes politikusok, mind pártjaik – pszichológiai és taktikai okokból egyaránt – elutasítják a konzervatív megnevezést. Ezáltal el kívánják kerülni, hogy ellenfeleik reakciósnak, birtokló polgároknak vagy „új német nemzetieknek” nevezzék őket. Ezzel kapcsolatban figyelemre méltó azonban, hogy a CSU a müncheni pártülés forró hangulatú vitáját követően önmagát szintén konzervatív pártnak nevezte.

Már ez a vita is igazolja, hogy szükség- és időszerűvé vált a konzervatív fogalomnak a mai valóság tartalom szerinti újradefiniálása. A *conservare* szó jelentése: megőrizni, megtartani. Ez a fordítás a latinból sok félreértéshez vezet. Ha ezt a megfogalmazást használjuk, a konzervativizmust valóban egy idejétmúlt, irracionális, minden változást elkerülő magatartásként kellene jellemezni.

Ahogy a szógyökből nem lehet mai értelmének megfelelően eredeztetni, úgy a politikában sem lehet a konzervativizmust egysíkúan meghatározni. Végeredményben konzervatív politikusok különböző országokban, különböző időpontokban, konkrét politikai helyzetekben különböző álláspontokat foglaltak el. Például a 18. század konzervatívjai az amerikai forradalmat pozitívan értékelték, ugyanakkor a francia forradalmat elítélték. Egy időben egyes konzervatívok úgy vélték, hogy elsősorban az államnak és nem az egyénnek van szüksége támogatásra, míg mások az egyén jogaiért küzdöttek.

Nem csoda, ha nehéz e fogalmat egyértelműsíteni, amennyiben a magukat konzervatívoknak nevezők öndefinícióiból indulunk ki. Így szembesülünk manapság a konzervativizmus sokféle történelmi típusával, amelyek jellemzői politikai, szociális és vallásos struktúráktól függenek.

Konzervativizmuson nem adott politikai programot, hanem egyéni és/vagy csoportmagatartást kell értenünk, amely egy specifikus gondolkodást és cselekvést jellemez a társadalom problémáival kapcsolatban. Nem lehet teoretikusan konzervatív ideológiáról vagy szisztémáról beszélni, a konzervativizmus ugyanis gyakorlatilag ideológiamentes. Pozitív kritériuma az, hogy képes politikai és szociális tényekhez alkalmazkodni. Alkalmazkodik a konkrét körülményekhez, miközben a megtartás és újítás a célja. Ezért nem lehet a konzervatív fogalmat a szokásos sablonokba beszorítani, amelyek szerint a társadalom jobb- és baloldalra tagolódik, a konzervatív meggyőződés hordozói ugyanis nem kizárólag a jobboldali pártokban keresendők.

A konzervativizmust jellemző felfogás és értékítélet mindenekelőtt a valóságnak megfelelő ténymegállapítás igénye, ideológiamentesség, az emberi értelem korlátainak felismerése, a spekulációtól és absztrakt szisztémáktól tartózkodó magatartás, a történelmi folytonos-

ság, a rend, illetve az autoritás szükségességének igénylése. Mindez azonban csak előfeltétele és eszköze a tulajdonképpeni cél elérésének: az emberi méltóság megvalósításának és az emberi szabadság biztosításának az állandóan változó világban.

A konzervativizmus nem dicsóíti az elmúlt időket, ugyanakkor nem akarja a létező rendet örökkévalónak tekinteni, sokkal inkább előre tekint, mert az ember szabadságát és méltóságát a jövőbeni változott világban is meg kívánja őrizni. A kontinuitás és a valóság történelmi fejlődésébe vetett remény az alapmeggyőződés, amely a konzervatívot az idealisták haladáshitétől elválasztja.

A konzervativizmus viszonya a kereszténységhez nem volt zavartalan. Mert éppen a keresztény gondolatok átvétele, az adott keresztény felekezetekkel folytatott viták sokban hozzájárultak a konzervativizmus sokszínűségének kialakulásához. Mégis helytálló az az általános megállapítás, miszerint a konzervativizmus a ma is érvényesnek tartott értékítéleteit és tételeit a keresztény világnézetnek köszöni.

A konzervativizmus mindenekelőtt funkcionális elv. Nem örökkévaló értékek – hagyomány, erkölcs, elődöktől örökségként megőrzésre kapott habitusok – gyűjteménye. A konzervatív polgár ezekre az értékekre tisztelettel tekint, de felteszi a szkeptikus kérdést: vajon mindezekből mi az, ami megtartásra érdemes? Nem restaurátor, hanem renovátor.

Németországban a háború utáni gazdasági rendszert „szociális piacgazdaságnak” nevezték. A konzervatív politikusoknak ezt a felfogását, miszerint a gazdasági rendszer a munka, a szabad cselekvés és a szociális felelősség keretében kell hogy megvalósuljon, a következő húsz év teljes mértékben igazolta. Az elmondottakból talán kitűnhet, hogy a korszerű konzervatív politika nem követ teoretikus szisztémákat vagy üdvöztető tanokat, hanem a gyakorlatban szükséges és lehetséges megvalósításokra törekszik. Jelentős konzervatívok két lábbal álltak a földön a maguk korában, és a jövőt éppoly közel érezték magukhoz, mint a múltat.

2010. augusztus 22.

Degenfeld Sándor

